

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Π. ΚΑΒΑΦΗΣ

Ένα βράδυ του περασμένου χειμῶνα, στὸ πλημμυρισμένο ἀπὸ κόσμο θέατρο Διονύσια πὸν γινόταν τὸ μνημόσυνο τοῦ Ψυχάρη, εἶδα γιὰ πρώτη καὶ τελευταία φορὰ τὸν Καβάφη.

Μιά στιγμή πρὸς τὸ τέλος, ἐνῶ ἀκόμη στὴ σκηνὴ μιλοῦσε κάποιος ἀπὸ τοὺς ὁμιλητὲς ἐκείνης τῆς βραδυᾶς, γύρισα ἀσυναίσθητα τὸ κεφάλι πρὸς τὴν ἔξοδο. Δὲν ἤξαιρα γιὰτὶ γύρισα οὔτε καὶ κανέναν κρότος μὲ τρίβηξε.

Μέσα ἀπὸ τὴν πόρτα εἶδα ὀρθὸν ἕναν ἄνθρωπο πὸν ἡ μορφὴ του μὲ κατέπληξε καὶ μοῦ κάρφωσε τὰ μάτια ἀπάνω του. Ἐναν ἄνθρωπο πὸν ποτὲ ὄσο κι' ἂν προσπαθῶ δὲν θὰ κατορθώσω νὰ ἐκφράσω τὴν ἐντύπωση πὸν μοῦ ἔδωσε....

— Ὁ Καβάφης! εἶπα μέσα μου...

Δὲν τὸν εἶχα δῆ ποτὲ σὲ φωτογραφία. Ἡξαιρα μόνο ὅτι ἦταν στὴν Ἀθήνα, καὶ εἶχα διαβάσει, ἦταν πολὺς καιρὸς, μιὰ σκιαγραφία του καὶ μερικὰ τραγούδια του.

Στάθηκε ἐκεῖ ὀρθὸς λίγα λεπτά μέσα ἀπὸ τὴν πόρτα· ἔπειτα προχώρησε λίγα βήματα, στάθηκε πάλι, ἔβγαλε ἀπὸ τὴν τσέπη του ἕνα ζευγάρι γυαλιά, ἔβγαλε ἐκεῖνα πὸν φοροῦσε, φόρεσε τὰ ἄλλα καὶ ἔκρυψε ἐκεῖνα σὲ μιὰ μεγάλη θήκη.

Ὅλες αὐτὲς τὶς στιγμὲς δὲν τὸν ἄφησα ἀπὸ τὰ μάτια μου, χωρὶς νὰ ἔχω καμιὰ βεβαιότητα ὅτι ἦταν αὐτός. Γύρισα πρὸς τὸν κόσμον, στὴν πλατεία τοῦ θεάτρου, νὰ δῶ ἂν κανεὶς τὸν εἶχε γνωρίσει, ἂν ἐκκύταζε πρὸς τὸ μέρος του.

Κανεὶς δὲν τὸν εἶχε ἀντιληφθεῖ γιὰτὶ κανένα κεφάλι δὲν εἶχε γυρίσει. Ἐκεῖ στὰ μισοσκότεινα στάθηκε ἀκόμα λίγα λεπτά μαζί μὲ μιὰ κυρία πὸν τὸν συνόδευε, κι' ἔπειτα σκύβοντας λίγο τὸ κεφάλι πρὸς τὰ ἔμπρὸς διέσχισαν μαζί τὸν κόσμον καὶ μπῆκαν στὰ παρασκήνια. Τότε μόνο τὸν ἀντελήφθησαν πολλοὶ ἀπὸ τὴν πλατεία τοῦ θεάτρου καὶ ἐγύρισαν προσπαθώντας νὰ τὸν δοῦν. Χωρὶς νὰ ἀκούσω ἀπὸ κανέναν τὸ ὄνομά του ἤμουν πιά βεβαία ὅτι ἦταν αὐτός.

Μὰ ἀπὸ τί τὸν εἶχα γνωρίσει; Αὐτὴ ἡ ἀπορία μοῦ ἔμεινε χωρὶς νὰ μπορῶ νὰ τὴν λύσω. Ἡ πρώτη μου ὁμῶς ἀδιόρατη ἐντύπωση ἦταν καὶ εἶναι: ὅτι ξαφνικὰ ξύπνησαν μέσα μου τὰ λιγοστὰ ποιήματά του, διαβασμένα πρὸ δύο καὶ τριῶν χρόνων, πὸν ἔμεναν μέσα μου σχεδὸν ἀξεδιάλυτα, καὶ τὸν ἐτύλιξαν. Ἐκεῖνα ἐξήγησαν σὲ μένα τὴν παρουσία του, καὶ ἡ παρουσία του ἐξήγησε σὲ μένα ἐκεῖνα. Αὐτὸ τὸ ἐσωτερικὸ νόημα τῶν τραγουδιῶν του πὸν ἔμενε ἀκατάληπτο μέσα μου καὶ μὲ βασάνιζε ἴσως, βρῆκε νόημα καὶ οὐσία σ' αὐτὴν τὴν περιέργη καὶ δυνατὴ φυσιογνωμία πὸν ἀντίκρουσα τὴν μοναδικὴ ἐκείνη στιγμή πὸν γύρισα τὸ κεφάλι μου, χωρὶς νὰ τὸ θέλω, καὶ τὸν εἶδα ἐκεῖ πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα. Κι' ἂν πρόφταινα νὰ βάλω αὐτὴ τὴ μύχια σκέψη μου σὲ λόγια ἐκείνη τὴ στιγμή θὰ ἔλεγα: Μόνο ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ γράφει τέτοια ποιήματα. Καὶ τέτοια ποιήματα μόνο ἀπὸ ἕναν τέτοιον ἄνθρωπο μποροῦν νὰ ἔχουν γραφεῖ. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀκαθόριστη ἐντύπωση, ἡ ἀβέβαιη μὰ ἡ βαθειά, πὸν μὲ ἔκανε νὰ πῶ:

— Εἶναι ὁ Καβάφης.

Δὲν εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα νὰ δῆτε ἕναν ἄνθρωπον σὲ ἕνα σαλόνι, σὲ ἕνα γραφεῖο, ἀνάμεσα σὲ ἄλλους ἢ μόνον του, νὰ τὸν συναντήσετε ὀπλισμένον μὲ τὴ μάσκα του νὰ σᾶς δεχτεῖ, ἔτοιμον νὰ σᾶς εὐχαριστήσῃ, νὰ μειδιάσῃ στὸ μειδιάμά σας, νὰ ἀπαντήσῃ στίς ἐρωτήσεις σας, καὶ τὸ ἴδιο νὰ τὸν δεῖτε σὲ μιὰ στιγμή πὸν ἐκεῖνος νομίζει ὅτι κανεὶς δὲν τὸν προσέχει, στὸ στιγμιαῖο ἐκείνο ξέχυμα τοῦ ἑαυτοῦ του στὸ ὄλον του.

Δὲν ἦταν ὁ ἴδιος ὁ Καβάφης τὴν στιγμή πὸν τὸν πρωτοεἶδα στὸ μισόφω-

το τῆς γωνίᾳς τοῦ θεάτροῦ καὶ τὴν στιγμή πού περνοῦσε ἀνάμεσα στὸν κόσμο. Εἶχε ἀλλάξει. Φοροῦσε, πιστεύω, στὸ μισόσκυφο κεφάλι του τὴ μάσκα του, πού πιστεύω, ὅτι στὸν Καβάφη ἦταν σκληρὴ καὶ ἀδιαπέραστη.

Ἔτσι αὐτὴ ἡ στιγμή πού ἀνεκάλυφα στὸ ἐξωτερικὸ του ξεχυμένο κάτι πού συγγένευε μὲ τὰ τραγούδια του, καὶ πού τὸν γνώρισα ἀπὸ αὐτό, στάθηκε, μπορῶ νὰ πῶ, γιὰ μένα εὐλογημένη γιατί μοῦ ἔδωσε τὸ κλειδί νὰ μπῶ στὸ ἔργο του, νὰ τὸ γνωρίσω, νὰ τὸ ἀγαπήσω καὶ νὰ χαρῶ τὴν ὑποβλητικὴ καὶ ἐξαισία ὁμορφιά του.

Ὡς ἦταν λοιπὸν αὐτὴ ἡ μορφὴ πού μὲ ἔκανε νὰ ταραχτῶ, νὰ ἐκπλαγῶ, πού ἔκανε νὰ ξυπνήσουν στὰ βάθη τοῦ ὑποσυνειδήτου μου τὰ ζωντανὰ καὶ ἀναφομοίωτα ποιήματά του, καὶ νὰ τὸν τυλίξουν γύρω γύρω ἔτσι ταιριαστά;

Ἴσως νὰ μὴν μπορῶσω ἀκριβῶς νὰ πῶ.

Τὸ πέρασμά του ἀπὸ μπροστά μου τὰ λίγα αὐτὰ λεπτά, θὰ μείνει, γιὰ μένα, σὰν ἓνα πέρασμα μιᾶς σκιάς ὄνειρου, πού θὰ ζήσει ὅπως πάντα μέσα μου, καὶ πού στὴν ἀδιόρατη μορφὴ τῆς θὰ καταφεύγω κάθε φορὰ πού δὲν θὰ μπορῶ νὰ ἐξηγήσω κάτι στὰ ποιήματά του, καὶ πού εἶμαι βεβαία, ὅτι ἐκεῖ, στὸ ἀντίκρουμά τῆς θὰ βρισκῶ κάτω τὴν λύση...

...Μοῦ φάνηκε τόσο ἀπομονωμένος! Τόσο μόνος, τόσο τραγικὸ μόνος μέσα στὸν κόσμο! Τόσο δυνατὰ, τόσο ἐκφραστικὰ, τόσο ἀπόλυτα μόνος. Σὰν νὰ ἐρχόταν ἀπὸ κάποιον κόσμον μακρυνόν, πού μόνο ἐκεῖνος τὸν εἶχε γνωρίσει, μὰ πού ἡ γνώση αὐτοῦ τοῦ κόσμου τὸν βάραινε πικρά, καὶ περνοῦσε νὰ πάει πάλι ἐκεῖ, ξένος ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς πού περνοῦσε...τὸ πρόσωπό του μοῦ φάνηκε τόσο σβυσμένο. Καμὶ ἐλπίδα ζωῆς ὅπως τὴν ἀντιλαμβανόμαστε ἡμεῖς οἱ ἄλλοι δὲν πλανιόταν ἀπάνω σ' αὐτὸ τὸ πρόσωπο πού τὸ στεφάνωνε καὶ τὸ παράστεκε τὸ κεφάλι του μὲ τὰ σταχτωμένα μαλλιά του.

...Σὰν ἓνας σωρὸς στάχτης σβυστῆ, ἀσπριδερῆ, χυμένη, ἀνακατεμένη ἔτσι χωρὶς καμιά ἐλπίδα ζωῆς ἦταν τὰ μαλλιά του πάνω στὸ κεφάλι του...

...Καὶ τὸ ντύσιμό του περίεργο, ἰδιότροπο μὲ κασκόλ, μὲ μιὰ πλατεῖα ρεμπόμπλικα καὶ ἓνα πανωφόρι γκριζωπὸ σκοῦρο, πολὺ σκοῦρο, μὲ μιὰ μεγάλη πλατεῖα μπέρτα ζῆ ἀκόμα μπροστά μου...

Ἔτσι μέσα σ' αὐτὰ τὰ ρούχα μὲ γυρμένο λίγο τὸ κεφάλι, μὲ σβυστὸ τὸ πρόσωπο, μ' αὐτὴ τὴν ἀνέκφραστη καὶ δυνατὴ—τὴν τόσο δυνατὴ—φυσιογνωμία πέρασε γιὰ λίγα λεπτά κι' ἀπὸ μικροστά μου, ὁ Καβάφης, ἐκεῖνο τὸ βράδυ, ὅταν ἦταν στὴν Ἀθήνα γιὰ πρώτη καὶ γιὰ τελευταία φορὰ...

Κι' ἔτσι, μόνο ἔτσι υπορῶ νὰ τ' ἐν φανταστῶ μιὰ νύχτα τώρα τελευταία στὴν Ἀλεξάνδρεια, μὲ ἐκεῖνο τὸ παλτὸ μὲ τὴν μπέρτα ριγμένο στοὺς ὤμους, μὲ ἐκεῖνο τὸ ἴδιο τὸ σβυσμένο πρόσωπο, νὰ πλησιάζει μὲ ἀργὸ βῆμα κατὰ τὰ μεσάνυχτα, ἐκεῖνα τὰ μετάνυχτα, στὸ παράθυρο, τραβηγμένος ἀπὸ «μουσικὲς ἔξασιες, τίς φωνὲς τοῦ ἀόρατου θιάσου» (*) πού θὰ περνοῦσε.

...Καὶ δὲν θὰ γελάστηκε αὐτὴ τὴ φορὰ, δὲ θᾶτε πῶς ἦταν ὄνειρο, οὔτε πῶς ἀπατήθηκεν ἡ ἀκοή του...Θὰ ἄκουσε ἐκεῖ ὀρθὸς μὲ ἓνα πικρὸ σπασμένο χαμόγελο πού θὰ τοῦ χάραζε τὰ χεῖλη «ὡς τελευταία ἀπόλαυση, τοὺς ἦχους τὰ ἐξαισία ὄργανα τοῦ μυστικοῦ θιάσου», καὶ θὰ τὸν ἀκολούθησε αὐτὴ τὴ φορὰ, σιωπηλός, ἀποχαιρετώντας τὴν Ἀλεξάνδρεια πού ἔχανε γιὰ πάντα...